HERMÍNIA PUIGSECH I PUIG, UNA MATARONINA A LA RESISTÈNCIA FRANCESA

La lluita de l'home contra el poder,
és la lluita de la memòria contra l'oblit.

Milan Kundera (Brno. República Txeca 1929)

CONSIDERACIÓ

És en el context de l'Europa convulsa de la II Guerra Mundial, quan el capitalisme genera els feixismes com a resposta a la crisi del 1929 i a l'ascens de la combativitat obrera, que cal entendre l'activitat de les resistències europees, sobretot la francesa, per la seva proximitat geogràfica i per l'alta participació en els seus rengles de bascos, catalans, espanyols.

La lluita dels resistents antifeixistes, comunistes, anarquistes, socialistes, independentistes, és una pàgina heroica en la nostra història nacional que s'ha volgut oblidar per pusil·lanimitat i perquè, en el nostre món acadèmic i polític oficial, no són ben vistes ni les actituds coherents ni les èpiques.

La història de la resistència és incòmoda perquè posa en evidència que hi hagué unes víctimes i uns botxins, i que ni s'ha honorat els primers, com és de justícia, ni els segons, com pertocava, han tingut el seu Tribunal de Nuremberg.

OBSERVACIÓ

Pensem que l'Estat veí, els francesos, han estat força respectuosos amb els seus resistents, molt lluny de l'oblit en el qual s'han mantingut a l'Estat espanyol, on la transició fou una transacció a la baixa, sense que hi hagués cap mena de depuració de responsabilitats dels aparells de l'Estat. Malgrat tot, considerem que s'ha volgut reduir la història de la Resistència a un seguit d'actes rituals en el temps, a una litúrgia laica protagonitzada pels elements del poder, però desconnectada de la ideologia que motivava els resistents, a més a més, de la lluita antifeixista i patriòtica contra l'ocupant.

El comunisme, el socialisme de base real i l'anarquisme, eren el motor de la lluita de bon nombre de resistents, en la seva voluntat de construir una societat més igualitària, on la democràcia econòmica fos la base de la igualtat i de l'eliminació de privilegis.

LA RESISTÈNCIA CATALANA

La col·laboració del Front Nacional de Catalunya (FNC) amb els aliats durant la Segona Guerra Mundial consistí, sobretot, a establir una línia de pas per la frontera catalana. Per aquesta *xarxa*, que anava en ambdues direccions, hi passaren fugitius de l'Europa ocupada, jueus, polonesos, militars belgues, documents d'interès militar, mapes de ports, moviments de tropes, defenses, destí de vaixells amb mercaderies de valor estratègic.

La *xarxa* Maurice es formà l'1 de febrer de 1943 i s'especialitzà en l'evasió de militars, especialistes, oficials i aviadors abatuts sobre territori francès. Tenia nou subxarxes; la que abastava des de Marsella fins a la frontera catalana era la Maurice (I), dirigida pel català Manuel Valls de Gomis, aconseguí fer passar cinquanta aviadors. Aquests evadits, via Barcelona i Lisboa o Gibraltar, es podien reincorporar als fronts de guerra. Per la seva tasca en la resistència antinazi, Manuel Valls de Gomis fou condecorat pels aliats, com ho foren Joan Lairet i Pons, Jaume Cornudella i Olivé i d'altres militants del FNC.

El FNC treballà per als serveis secrets dels aliats, ja que va creure que després de la victòria, amb la caiguda del feixisme franquista, ells podrien fer valdre el seu esforç en la lluita, i així poder situar el dret a l'autodeterminació de Catalunya com un dels elements del debat en la reestructuració d'Europa. La guerra freda, amb la divisió del món en dos blocs i els pactes de l'Estat espanyol el 1953 amb el Vaticà i els EUA, consolidaren la dictadura feixista.

Des del gener del 1941 funcionava a l'interior del Principat el Servei d'Informació Militar de Catalunya (SIMCA), organitzat per Estat Català. El seu cap era Joan Querol i Ventosa, que actuava a Barcelona sota les directrius de M. Weil, un alt funcionari gaullista del Ministeri de la Marina francès. Descobert pels alemanys, es féu escàpol a trets. La seva muller i els dos fills foren exterminats en un camp de concentració alemany, potser per ésser jueus o familiars d'un resistent, o les dues coses alhora. L'agost del 1941, detectats per la policia espanyola, foren detinguts Joan Querol i Ventosa, dues germanes seves, Josep Tramunt i la poetessa Teresa Aimeric, i tots foren torturats de forma salvatge.

EL PAPER DE LA DONA EN LA RESISTÈNCIA ANTINAZI

Pensem que té un interès especial reflexionar sobre el protagonisme de la dona en la resistència antifeixista europea. Si el seu paper fou com un element auxiliar –fornir menjar, medecines, roba, informació i moviments de l'enemic, trasllat d'armes, punts de suport (cases segures)–, totes aquestes tasques són fonamentals per a la supervivència del nucli resistent, sense aquest suport el maquis no podria sobreviure.

L'Hermínia, ultra fer totes aquestes tasques, durant l'alliberament participà en dos combats contra l'exèrcit ocupant quan aquest es retirà del territori francès.

LA INFÀNCIA, L'ESCOLA

Hermínia Puigsech, segons consta al Registre Civil de Mataró, volum 55, foli 50, revers, nasqué a Mataró el 19 de setembre del 1926, a les quatre de la tarda, a la plaça Pi i Margall, 6. Filla de Ramon Puigsech i Homs, natural de Barcelona, de 25 anys i d'Hermínia Puig i Ferrer, de 24 anys, veïna de Tordera.

Passà la seva infància en una masia de Blanes, l'escola on estudiava era a tocar del mar, algunes vegades s'hi banyava amb els seus amics abans de retornar cap a casa. Té records de la seva escola de Tordera, una escola mixta i laica que seguia el model de les escoles racionalistes de Francesc Ferrer i Guàrdia. Explica que tenia una biblioteca molt ben nodrida, ping-pong, màquines d'escriure, de cosir, un jardinet conreat pels mateixos escolars i un diari de l'escola redactat i imprès pels mateixos alumnes, sense cap mena de censura; la venda del diari escolar els va permetre de comprar un projector de cinema mut. Diu que aquells anys de formació en aquest model d'escola, l'ajudaren a definir el seu caràcter.

LA GUERRA I L'EXILI

La guerra s'anava apropant a la seva llar, els bombardeigs, el metrallament dels avions quan fugien nord enllà. Camí de l'exili amb la mare i el seu germà Ramon, traspassaren la ratlla de la frontera el 6 de febrer del 1939. Foren internats en un camp de refugiats, a l'Aude primer i després a l'Haute-Marne. Alliberats, retrobaren el pare, en Ramon Puigsech, que fou batlle de Tordera en el període del 16 d'octubre al 14 de desembre de 1936 en representació del PSUC, militant de la Unió de Rabassaires (UR). Dimití del seu càrrec com a batlle per diferències polítiques amb els representants de la CNT-FAI a l'Ajuntament, que era el sector hegemònic al poble. Després del seu pas per l'alcaldia, seguí tenint un paper important en la política local, sobretot, en l'anàlisi i la defensa dels masovers enfront dels propietaris. Publicà dos articles a *Justícia Social*, el portaveu de la Unió Socialista de Catalunya (USC), el 19 de març i el 16 d'abril del 1932, que corresponen als números 37 i 41 de la revista.

Ramon Puigsech vivia en una masia a Dalou (Ariège). La casa era una base dels maquis d'aquells indrets, on una geografia accidentada i de difícil accés, amb una gran massa boscosa, era el lloc adient per instal·lar bases guerrilleres. L'existència de moltes explotacions forestals dedicades al carboneig, a mesura que el carbó vegetal substituïa la benzina quan aquesta començà a escassejar, justificava la presència de llenyataires que, de fet, eren guerrillers.

LES CARACTERÍSTIQUES POLÍTIQUES DE LA RESISTÈNCIA ESPANYOLA

Bona part dels resistents peninsulars a l'Estat francès es vertebraren després de l'ocupació a l'entorn de la Unió Nacional Espanyola (UNE). En els mateixos camps de concentració fou on es començaren a reorganitzar el Partit Comunista d'Espanya (PCE), el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) i la seva branca juvenil, la Joventut Socialista Unificada de Catalunya (JSUC).

Quan va néixer el Front Nacional (FN) el maig del 1941, a iniciativa del Partit Comunista Francès, la idea d'agrupar l'exili peninsular en una única organització es consolidà. La UNE s'estructurà cap a finals del 1941, i estava formada per comitès de base de ciutats, barri, fàbriques i departaments. Malgrat que a la UNE la presència dels comunistes era hegemònica, hi trobem cenetistes, socialistes negrinistes, republicans i militants d'organitzacions independentistes. Cap a finals del 1944 va arribar a tenir vint-i-un grups, amb la següent composició política: dos de la CNT, dos d'Izquierda Republicana, un del PSOE, deu del PCE i sis del PSUC.

El segon semestre del 1941 l'organització dels primers grups de guerrillers es féu present en les dues zones. Des de finals del 1941 fins a inicis del 1942 els comitès de la UNE nomenaren un responsable dels guerrillers, era l'època d'acumulació de forces, aconseguir armes, informació i organització.

Contràriament al que s'ha escrit, la UNE no neix el novembre del 1942; en aquesta època se celebra una conferència de desenvolupament de la UNE entre Tolosa i Montalban, que és coneguda com la conferència de Grenoble, malgrat que no es fes en aquesta ciutat. L'esmentada conferència recull les aportacions dels representants de desenes de comitès locals i departamentals, que feia mesos que estaven actius.

La resistència a l'Ariège estava formada per socialistes que tenien molta influència en els Moviments Units de la Resistència (MUR). El Front Nacional (FN) i els Franc Tireurs Partisans Français (FTPF) estaven ben implantats entre el moviment obrer i els intel·lectuals. La UNE agrupà els comunistes, els sectors més combatius de la CNT, socialistes, republicans i alguns nacionalistes catalans.

L'abril del 1942 els responsables guerrillers de distints departaments es reuniren a l'Ariège (Carcassona, Tolosa) per tal d'organitzar el nucli del XIV Cos de Guerrillers Espanyols a França, que va néixer en un bosc al Coll del Pi, prop del poble de l'Herm, del qual una placa commemorativa deixa constància del fet. El XIV Cos de Guerrillers espanyols fou el braç armat de la UNE a la Zona Lliure. El responsable del nucli fou Jesús Rios, antic comissari polític del XIV Cos d'Exèrcit a la guerra del 1936-39. La caserna general s'establí a les rodalies de Varilhes (Ariège).

El 22 d'abril del 1943 l'Estat Major (EM) dels guerrillers refugiats a Dalou fou atacat per unitats del govern de Vichy comandades pel cap d'informació de Foix, sembla que havien rebut una confidència. Jesús Rios, que s'havia evadit d'Alemanya, fou mort en intentar trencar el setge.

El desembre del 1943, l'Estat Major del XIV Cos de Guerrillers controlava les unitats espanyoles d'una trentena de departaments de la zona sud, agrupades en set divisions (1, 2, 3, 4, 5, 15, 27). L'Estat Major del XIV Cos de Guerrillers actuava de forma coordinada amb els FTP-MOI (Franc Tiradors Partisans Mà

d'Obra Immigrada), tot i que mantenien criteris propis com a formació vinculada directament a la UNE.

A inicis del maig del 1944, la UNE decidí canviar el nom de XIV Cos de Guerrillers pel d'Agrupació de Guerrillers Espanyols (AGE), per així deixar clara la seva independència de tot altre moviment de la Resistència. A mig maig, l'AGE fou vinculada directament a les Forces Franceses de l'Interior (FFI).

L'ENTRADA A LA RESISTÈNCIA, LA SEVA ACTIVITAT

Als disset anys, Hermínia Puigsech inicià la seva tasca resistent enllaçant distints nuclis de maquis, fornint-los queviures, armes, medecines.

L'abril del 1943, l'EM de la tercera brigada del XIV Cos de Guerrillers de l'Ariège reclutà Hermínia Puigsech com a agent d'enllaç entre l'EM i els tres batallons que integraven la brigada, així com de correu entre les altres brigades, Haute-Garonne, Aude i Pirineus Orientals. Aquestes missions eren molt perilloses a causa de la quantitat de patrulles alemanyes que controlaven l'Ariège i els departaments fronterers, i al fet que moltes vegades havia de fer vuitanta quilòmetres en bicicleta esquivant els controls alemanys. Efectuà nombrosos transports d'armes, en bicicleta o tren, a distints nuclis del maquis.

Una de les tasques que tenia encomanades era recollir a les estacions de tren els resistents que arribaven a l'Ariège i conduir-los fins a l'EM de la Brigada.

La tercera brigada, des del 14 de juliol fins a l'11 de novembre del 1943, fou responsable de quaranta sabotatges a les vies del tren, seixanta a les línies d'alta tensió i paralització de la producció industrial a les àrees de Pamiers i Tarascó; en aquesta ciutat, l'1 de maig del 1944 fou sabotejada la fàbrica d'alumini i quatre dies després es repetiria l'atac.

Hermínia participà de forma directa en dues accions de guerra, als combats del 19 de juliol del 1944, quan l'alliberament de Foix, formant part del primer batalló adscrit a la tercera brigada, dirigida pel comandant Fernando Villajos (Tostado). L'acció principal fou encomanada al primer batalló. La batalla, iniciada a 2/4 de 5 de la tarda, durà quatre hores, i es feren presoners cent cinquanta-dos alemanys d'un total de dos-cents cinquanta que componien la guarnició de la ciutat, entre els quals dos oficials superiors i vint-i-cinc oficials; tres maquis foren morts en l'enfrontament. El segon combat tingué lloc a Castelnau-Durban el 22 d'agost del 1944, quan es produí la capitulació de l'exèrcit alemany a l'Ariège.

Hermínia Puigsech estava casada amb Crescencio Muñoz Hernández, de Sartajada (Toledo), condecorat amb la Croix de Guerre, que va morir d'accident laboral treballant a la mina el 1967. L'Hermínia quedà vídua als 41 anys, amb dos fills de setze i divuit anys, Luzbel i Numen.

HONOR ALS RESISTENTS

Per les seves accions militars en la lluita contra l'ocupació nazi durant la Segona Guerra Mundial, el president de la República Francesa, l'11 de maig del 2009, concedí la Creu de Cavaller de la Legió d'Honor a Hermínia Puigsech.

FINAL DE TRAJECTE

L'Hermínia Puigsech, als 83 anys, viu a Verniolle, un poblet d'Occitània a uns quinze quilòmetres de Foix; delicada de salut és, d'una banda, l'exemple de la participació de la dona a la resistència durant la Segona Guerra Mundial i, de l'altra, un model dels que no claudicaren després de l'ocupació dels Països Catalans per l'exèrcit feixista, i perllongaren la seva lluita en territori de l'Estat francès contra el mateix enemic feixista que els obligà a deixar la seva terra.

Crec que ens hem de sentir orgullosos que una conciutadana hagi rebut la Legió d'Honor en reconeixement a la seva lluita antifeixista, que l'escola del seu poble hagi estat batejada amb el seu nom el 13 de setembre del 2009 en reconeixement al seu esforç i sacrifici.

En la recuperació de la nostra història nacional i local, creiem que la resistent Hermínia Puigsech hi té un lloc d'honor. Recuperant la seva memòria, volem retre homenatge a tots els resistents (interiors i exteriors) que, amb la seva lluita, mantingueren viva la nostra dignitat com a poble i com a treballadors.

Agustí Barrera i Puigví

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

AGUDO, Sixto (Blanco). *En la resistencia francesa* (Zaragoza 1985).

FERRAN SANCHEZ, A. *Maquis a Catalunya*. Editorial Pagès editors (Lleida 2005).

GUAL, R.; LARRIEU, J.- II B. «Vichy, l'occupation nazie et la Résistance Catalane. Catalunya Nord 1939-1944», *Revista Terra Nostra*, 93-94-95-96 (Montpeller 1998).

LARRIEU, J. «Vichy, l'occupation nazie et la Résistance Catalane. Catalunya Nord 1939-1944. I Chronologie des années noires», *Revista Terra Nostra*, 89-90 (Montpeller 1994).

LÓPEZ, T.; SERRA, X. *La guerra civil a Tordera (1936-1939)*. Premi Salvador Vendrell 2001 (Ajuntament de Tordera 2002).

SENTIS, G.- *Les comunistes et la resistance dans les Pyrenees Orientales 1939-47* volum II. Editions Marxisme (Perpinyà 1985).

Fotografia oficial en commemoració del 66è aniversari de l'alliberament de Pamiers (agost de 2010).

L'Hermínia Puigsech i, al seu darrere, antics resistents (agost de 2010).

L'Hermínia Puigsech amb les condecoracions de resistent (agost de 2010).